

Ю. Ю. Мороз,
д. е. н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9507-711X>
О. В. Панічук,
аспірант, Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6781-1672>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.7.23

ФОРМУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ АКТИВІВ ПРИ ОЦІНЮВАННІ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ВИЗНАННЯ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Y. Moroz,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department
of Accounting, Taxation and Audit, Polissia National University
O. Panichuk,
Postgraduate student, Polissia National University

FORMATION OF PAYMENT ASSETS IN ASSESSING THE CREDITWORTHINESS
OF AN ENTERPRISE: RECOGNITION AND ACCOUNTING-ANALYTICAL ASPECT

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю поліпшення спроможності бізнесу здійснювати розрахунки за борговими зобов'язаннями в процесі ведення господарської діяльності. Розв'язання даної проблеми перебуває у площині пошуку оптимального показника для характеристики стану платіжних активів і платіжних зобов'язань підприємства. В статті досліджуються сутність, відмінності та спільні ознаки понять "платоспроможність", "кредитоспроможність" та "ліквідність" як відношення активів підприємства до своїх зобов'язань. Доведено, що узагальнюючим індикатором для оцінювання стану підприємства в сфері здатності повернення боргів, які відображаються за статтями пасиву балансу, має бути показник кредитоспроможності. Обґрунтовано, що кредитоспроможність має визначатися активами, які не приймають безпосередньої участі у створенні об'єктів діяльності бізнесу та їх продажі. До складу платіжних активів підприємства необхідно включати товарні запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти і надлишкові активи. Досліджено підходи до оцінювання платіжних активів для формування справедливих грошових потоків з врахуванням можливості одержання валового прибутку при реалізації товарних запасів. Означено необхідність відображення в балансі підприємства статті, яка буде свідчити про товарні запаси як складову платіжних активів. Практичне значення дослідження полягає у визначенні інструментарію, що дозволить здійснювати розрахунок наявних у підприємства платіжних активів та їх відображення в балансі для використання стейкхолдерами при прийнятті управлінських рішень.

The relevance of the research topic is due to the need to improve the ability of businesses to settle debt obligations in the process of conducting business. Funds invested in the company's assets and received under the terms of payables perform a double task: they create a profit for the business owner based on the results of their use in economic activity, and provide creditors with a timely return of the payables and the corresponding fee for their use. Attracting assets at the expense of liabilities allows businesses to quickly solve the task of providing economic activity with the necessary resources, improve performance indicators, increase the market value of enterprises and their investment attractiveness in competitive conditions. Implementation of this process requires a high level of management of assets involved in the business on the terms of obligations. The solution to this problem lies in the search for the optimal indicator for characterizing the state of payment assets and payment obligations of the enterprise. The article examines the essence, differences and common features of the concepts of "solvency", "creditworthiness" and "liquidity" as the ratio of the company's assets to its liabilities. It has been proven that the general indicator for assessing the state of the enterprise in the field of the ability to repay debts, which are reflected in the liability items of the balance sheet, should be the creditworthiness indicator. It is justified that creditworthiness should be determined by assets that do not directly participate in the creation of business objects and their sale. The composition of the company's payment assets must include inventories, accounts receivable, cash and excess assets. Approaches to the assessment of payment assets for the formation of fair cash flows, taking into account the possibility of obtaining a gross profit from the sale of commodity stocks, have been studied. The need to display in the enterprise's balance sheet an article that will testify to commodity stocks as a component of payment assets is determined. The practical value of the research lies in the defined tools, which will allow the calculation of payment assets available at the enterprise and their display in the balance sheet for use by stakeholders in making management decisions.

Ключові слова: кредитоспроможність, платіжні активи, оцінка, зобов'язання, баланс.

Key words: creditworthiness, payment assets, valuation, liabilities, balance sheet.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В основі ефективності бізнесу лежить його привабливість щодо залучення в господарську діяльність ресурсів, зокрема активів і робочої сили. Надходження цих ресурсів в бізнес забезпечують власники, наймані працівники, постачальники, фінансово-кредитні установи за участі держави, територіальних громад і домогосподарств на умовах формування власного капіталу і зобов'язань.

При цьому власникам ресурсів бізнес повинен забезпечити: засновникам — чистий прибуток; найманим працівникам (домогосподарствам) — доходи, постачальникам — своєчасну оплату за одержані від них виробничі запаси, матеріальні і нематеріальні необоротні активи, виконані роботи і надані послуги; державі і територіальним громадам — надходження податків в бюджети; фінансово-кредитним установам — повернення одержаних позик і визначену за них плату.

Залучення активів у бізнес через його кредитну діяльність є невід'ємною частиною життєдіяльності суб'єктів господарювання. Саме тому формування активів за рахунок власного капіталу і зобов'язань повинно бути ефективним та доцільним з точки зору результативності як для власників бізнесу, так і для його кредиторів. Інвестовані в активи підприємства кошти, одержані на умовах кредиторських боргових зобов'язань, виконують подвійне завдання:

— власнику бізнесу — створюють, за результатами використання в господарській діяльності, прибуток;
— кредиторам — забезпечують своєчасне повернення боргових зобов'язань та відповідну плату за їх використання.

Одним із інструментів ефективності формування якісного складу активів для здійснення платежів та чинником безпеки кредиторів є оцінка кредитоспроможності бізнесу підприємства.

Розрахунок кредитоспроможності вимагає визнання платіжних активів, які можуть бути направлені на повернення зобов'язань, що виникають перед кредиторами. Річ у тім, що наявні платіжні активи повинні забезпечити підприємству здатність своєчасно і повно розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

У зв'язку з цим, актуальним питанням, за сучасних тенденцій розвитку бізнесу в ринковій економіці, є управління платіжними активами з метою зниження рівня ризиків кредиторів підприємства щодо повернення боргових зобов'язань

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем визначення сутності, відмінностей та спільних ознак понять "платоспроможність", "кредитоспроможність" та "ліквідність" активно здійснюється вітчизняними науковцями протягом всьо-

го періоду незалежності України. Пошук розв'язку проблеми сьогодні здійснюють: Багацька К. [2], Волощук Р. [15], Гербич Л. [3], Говорушко Т. [2], Дорогань-Писаренко Л. [22], Жукевич С. [6], Ковальова К. [5], Кубецька О. [4], Кужелев М. [5], Лучко М. [6], Нетребчук Л. [3], Новіченко Л. [14], Нусінов В. [23], Остапенко Т. [4], Погрішук Г. [15], Правдюк М. [19], Прянишникова М. [20], Тютюнник С. [22], Тютюнник Ю. [22], Фаріон А. [6], Шеремет О. [2] та інші.

Високо оцінюючи результати наукових досліджень за останніми публікаціями, варто звернути увагу на низку проблем, які залишаються не розв'язаними.

Наразі існують невирішені проблеми теоретичного, методологічного і прикладного характеру щодо розуміння співвідношення платіжних активів і кредиторських боргових зобов'язань за балансом підприємства для оцінювання ризиків здійснення розрахунків з позичальниками, які інвестують активи в бізнес. Остаточо не розв'язана проблема структурного визнання платіжних активів, їх оцінювання та відображення за статтями активу балансу в зручному форматі для використання стейкхолдерами в процесі прийняття управлінських рішень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є розробка і обґрунтування пропозицій щодо формування платіжних активів при їх

Таблиця 1. Активи бізнесу в Україні та їх розподіл за розмірами підприємств (на 31.12.2021 року, млрд грн)

Показники	Класифікаційні види підприємств за розмірами							
	усього		в тому числі					
			великі		середні		малі	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Активи залучені в бізнес, всього	14070,5	100,0	5269,3	100,0	4883,6	100,0	3917,6	100,0
Зобов'язання, всього:	9957,2	70,8	3092,4	58,7	3777,6	77,4	3087,1	78,8
Платіжні активи, всього	8419,8	59,8	2462,7	46,7	3289,1	67,3	2667,8	68,1
із них:	2096,4	24,9	651,3	26,4	800,2	24,3	644,8	24,2
• запаси								
• поточні біологічні активи	36,2	0,4	9,7	0,4	18,2	0,6	8,2	0,3
• дебіторська заборгованість	5097,8	60,5	1476,2	59,9	1990	60,5	1631,6	61,2
• поточні фінансові інвестиції	196,0	2,3	38,5	1,6	85,8	2,6	71,8	2,7
• грошові кошти	631,1	7,5	203,1	8,2	260,7	7,9	167,2	6,3
• витрати майбутніх періодів	60,4	0,7	6,9	0,3	20,1	0,6	33,4	1,3
• інші оборотні активи	294,1	3,5	74,8	3,0	112,4	3,4	106,9	4,0
• необоротні активи та групи вибуття	7,8	0,1	2,2	0,1	1,7	0,1	3,9	0,1

Джерело: узагальнено та розраховано авторами за оприлюдненими даними на сайті <https://www.ukrstat.gov.ua/>

визнанні та оцінюванні і структуризації інформації про них в балансі підприємства з метою використання для розрахунку кредитоспроможності.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективна діяльність бізнесу неможлива без достатнього обсягу якісних ресурсів і, зокрема, активів, залучених через формування власного капіталу і зобов'язань.

Інвестовані за балансом в господарську діяльність активи забезпечують виробничий процес створення об'єктів бізнесу, загальногосподарське управління, збут товарів та платежі за розрахунками з кредиторами.

Основними напрямками використання платіжних активів є забезпечення:

— розрахунків з постачальниками та підрядниками в обмін на одержані активи для бізнесу;

— одержання працівниками нарахованих їм доходів;

— погашення заборгованості за поточними довгостроковими та короткостроковими кредиторськими зобов'язаннями;

— здійснення розрахунків з бюджетом та за іншими обов'язковими платежами.

При цьому на підприємстві відбувається відтворення наявних активів та забезпечення приросту їх додаткового інвестування з метою розвитку бізнесу.

Загальний рівень та структурна характеристика платіжних активів підприємств бізнесу в Україні наведені в табл. 1, 2.

Таблиця 2. Активи підприємств бізнесу за окремими видами економічної діяльності в Україні (на 31.12.2021 року, млрд грн)

Показники	Класифікаційні види економічної діяльності							
	сільське господарство		промисловість		будівництво		торгівля	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Активи залучені в бізнес, всього	1344,9	100,0	4673,5	100,0	691,4	100,0	2942,7	100,0
Зобов'язання, всього:	548,4	40,8	3513,4	75,2	658,1	95,2	2630,3	89,4
Платіжні активи, всього	877,8	65,3	2622,7	56,1	525,7	76,0	2547,7	86,7
із них:	390,7	44,5	616,7	23,5	173,4	33,0	717,5	28,2
• запаси								
• поточні біологічні активи	31,8	3,6	3,7	0,1	0,0	0,0	0,6	0,0
• дебіторська заборгованість	381,5	43,5	1667,5	63,6	250,8	47,7	1557,3	61,1
• поточні фінансові інвестиції	3,0	0,3	37,5	1,4	14,3	2,7	27,5	1,1
• грошові кошти	47,3	5,4	180,9	6,9	38,6	7,3	148,9	5,8
• витрати майбутніх періодів	9,3	1,1	19,5	0,7	4,8	0,9	12,1	0,5
• інші оборотні активи	13,9	1,6	95	3,6	43,1	8,2	83,4	3,3
• необоротні активи та групи вибуття	0,3	0,0	1,9	0,1	0,7	0,1	0,4	0,0

Джерело: узагальнено та розраховано авторами за оприлюдненими даними на сайті <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Таблиця 3. Підходи до визначення понять "платоспроможність", "кредитоспроможність" та "ліквідність" в економічній літературі і нормативно-рекомендаційних актах України

Перелік понять	Зміст трактування за джерелами	
	економічна література	нормативні акти
Платоспроможність	можливість і здатність своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми і зовнішніми партнерами, а також державою [4, с. 120]	здатність своєчасно здійснювати розрахунки за всіма видами зобов'язань [17]
	можливість наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання [2, с. 164]	здатність підприємства своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями [9]
	можливість погашати наявними грошовими коштами поточні зобов'язання негайно, за першою вимогою кредиторів [22, с. 141]	спроможність здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності [10]
	присутність грошових коштів та їх еквівалентів для погашення у визначений строк та в повному обсязі боргових зобов'язань [23, с. 82]	
Кредитоспроможність	сукупність умов виконувати боргові зобов'язання [15, с. 198]	наявність у підприємств передумов для отримання кредиту [9]
	здатність розраховуватися за зобов'язаннями [20, с. 72]	
	здатність вчасно і повністю розраховуватися за всіма своїми зобов'язаннями [4, с. 121]	
	здатність своєчасно і в повному обсязі погашати заборгованість по кредиту, у визначенні того рівня ризику, який банк готовий на себе взяти [2, с. 198]	здатність в повному обсязі і у визначений термін розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями [16]
Ліквідність	спроможність розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошима [22, с. 263]	
	здатність повернути запозичені ресурси [23, с. 154]	
	формування платіжних засобів для виконання зобов'язань [19, с. 128]	здатність забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між строками і сумами [18]
	здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань [4, с. 361]	
	спроможність будь-якого з активів трансформуватися в гроші (кошти) [6, с. 124]	
	здатність розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями шляхом перетворення активів в гроші [2, с. 164]	здатність розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші [9]
	здатність розраховуватися за поточними зобов'язаннями і забезпеченнями шляхом перетворення активів в гроші [22, с. 141]	
	здатність перетворити активи на грошові кошти та їх еквіваленти без втрати їх ринкової вартості та в обсязі заборгованості [23, с. 82]	

Джерело: узагальнено авторами за переліком використаної літератури.

З таблиці 1 можна зробити висновок, що в господарську діяльність українського бізнесу станом на початок 2022 року було залучено 14070,5 млрд грн активів, з яких 9957,2 млрд. грн або 70,8 % на умовах боргових зобов'язань. Серед активів, які забезпечують бізнесу можливість здійснювати розрахунки за наявними зобов'язаннями, найбільшу питому вагу займають дебіторська заборгованість і запаси. Найбільш спроможними до розрахунків за борговими зобов'язаннями в українському бізнесі є господарюючі структури великих підприємств і сільського господарства.

Залучення активів за рахунок зобов'язань дозволяє бізнесу в умовах конкурентної боротьби оперативно вирішувати завдання забезпечення господарської діяльності необхідними ресурсами, поліпшувати результативні показники, підвищувати ринкову вартість підприємств та їх інвестиційну привабливість. Здійснення цього процесу вимагає високого рівня управління активами, залученими в бізнес на умовах зобов'язань.

В економічній літературі і нормативних актах є різні підходи до трактування поняття і змісту спроможності

бізнесу управляти зобов'язаннями як процесом своєчасного та в необхідному обсязі отримання позикових ресурсів та їх повернення кредиторам.

Існуючі підходи щодо об'єкта управління можливо розділити відповідно до понять на три блоки: платоспроможність, кредитоспроможність та ліквідність.

Узагальнені підходи до визначення змісту понять "платоспроможність", "кредитоспроможність" та "ліквідність" серед вчених економістів та в нормативно-рекомендаційних документах наведені в табл. 3.

Академічний тлумачний словник української мови трактує поняття "платоспроможність", "кредитоспроможність" та "ліквідність" наступним чином: платоспроможний — спроможний своєчасно покривати свої грошові зобов'язання [1]; кредитоспроможний — здатний, спроможний повернути борг [1]; ліквідний — який легко реалізується, обертається на грошові гроші [1].

Контент-аналіз підходів щодо трактування термінів "платоспроможність", "кредитоспроможність" та "ліквідність" окремими авторами, тлумачним словником української мови і у нормативно-рекомендаційних документах свідчить, що вони ототожнюються [6; 10] або розмежовуються [20; 22;

23], а також характеризуються спільними та відмінними змістовними ознаками, які засвідчують про їх спорідненість [4; 14; 3].

За трактуванням авторів [23, с. 153], які вважають терміни кредитоспроможність та платоспроможність не тотожними, оскільки, на їх думку, перше поняття — це розраховуватися лише за кредитними зобов'язаннями, а друге — за всіма видами зобов'язань. Виникає питання, а як виділити для їх розрахунку та оцінювання окремі платіжні активи.

Відносно оцінювання позичальників банків, то необхідно використовувати поняття не кредитоспроможність, а показник світової практики — кредитний ризик, який буде оцінювати ймовірність сплати або несплати боргових зобов'язань банку.

На нашу думку, всі три поняття характеризують одну комплексну проблему бізнесу — його спроможність повернути наявні боргові кредиторські зобов'язання і тлумачити їх зміст відносно розміщених об'єктів за статтями в пасиві балансу.

Для цього необхідно чітко обґрунтувати, що підлягає поверненню і покласти його у формування змісту

поняття. Об'єкти, що підлягають поверненню знаходяться в пасиві балансу під загальною назвою "Зобов'язання", які за структурою характеризуються позиками (кредитами), що надають бізнесу тимчасові (поточні) інвестори на поворотній основі.

Інвестиції на поворотній основі через процес кредитування здійснюють кредитні установи, постачальники шляхом формування кредиторської заборгованості, персонал — як заборгованість з нарахованих доходів працівникам і державні органи щодо податкових платежів і зобов'язань.

В процесі відносин підприємства з кредиторами з'являються боргові кредиторські зобов'язання, які необхідно погасити своєчасно та в повному обсязі.

Результати дослідження свідчать, що поняття кредитоспроможності насамперед пов'язане із терміном "позичальник" [1], тобто, тим хто бере у кого-небудь щось у позику. Під "щось" необхідно розуміти трактування поняття позики за ст. 1046 Цивільного кодексу України [24] — грошей, матеріальних і нематеріальних цінностей, вартості робочої сили, робіт і послуг та інших об'єктів (речей), які формують за пасивом балансу зобов'язання.

Таким чином, характеристика об'єктів зобов'язань, які відображаються за пасивом балансу свідчать, що вони формуються, як правило, різними їх видами щодо кредиторської заборгованості, а підприємство повинно мати здатність їх повернути, тобто бути кредитоспроможним щодо одержання (інвестування) активів, на умовах кредиторської заборгованості. Виходячи з цього найважливішим показником стану рівня самодостатнього функціонування підприємства є його кредитоспроможність. Поняття платоспроможності може використовуватися в бізнесі щодо потреби його оцінювання в контексті можливості повернення зобов'язань за окремими видами боргів в аналітичному розрізі поточних розрахунків (кредитним установам, постачальникам, працівникам, державним органам тощо).

Платоспроможність — це загальне поняття, що характеризується можливістю здійснювати бізнесом будь-які поточні платежі, а кредитоспроможність — повертати минуле боргове зобов'язання перед кредиторами.

Категорія ліквідності стосується характеристики якості платіжних активів щодо їх швидкості перетворення на об'єкти, які необхідні кредиторам, як правило грошових коштів.

Сутність економічних категорій "ліквідність" і "платоспроможність" обумовлюється тим, що перша передбачає спроможність поточних активів підприємства, визначених об'єктами платіжних засобів, перетворюватись в грошову форму або безпосередньо бути майном для виконання всіх необхідних розрахунків у міру настання їх строку, а друга — здатність господарюючої системи вчасно і повністю виконувати свої зобов'язання.

Для здійснення ефективної господарської діяльності підприємство повинно бути не тільки платоспроможним, але і кредитоспроможним. У зв'язку з цим, для оцінювання спроможності підприємства здійснювати розрахунки більш обґрунтовано, необхідно використо-

увати поняття стану його кредитоспроможності щодо отримання активів, їх використання та погашення зобов'язань створеними активами.

В діючих рекомендаціях [21] кредитоспроможність трактується не як показник, а правовий і господарсько-фінансовий стан позичальника щодо можливості одержувати і погашати кредит. Для оцінювання кредитоспроможності враховується сукупність показників фінансової стабільності, платоспроможності, ліквідності, стану активів, ефективності господарювання, прибутку, наявності забезпечення або інших гарантій повернення кредиту, рейтингу [21].

Кредитоспроможність підприємства має визначатися активами, які не приймають безпосередньої участі у створення об'єктів діяльності та їх продажі. Політика управління цими активами має спрямовуватися на забезпечення потенційної можливості отримання підприємством грошових надходжень від реалізації кожної їхньої складової.

Участь у забезпеченні кредитоспроможності можуть приймати запаси, кошти і активи в розрахунках, а також необоротні активи, які не впливають на нормальний рівень виробничого процесу відповідно до стратегії розвитку бізнесу.

Важливим інструментом для визначення активів, які можуть бути задіяні для забезпечення кредитоспроможності є їх розподіл за допомогою нормування і планування на ті, які повинні створювати умови безперебійності і безперервності функціонування виробничого процесу і ті, які будуть акумулювати грошові кошти для розрахунків за зобов'язаннями перед кредиторами.

При цьому загальна величина платіжних активів підприємства визначається за розрахунком:

$$ПА = АБ - АВ; ПА = АЦ + НА; АЦ = ТЗ + ДЗ + ГК,$$

де ПА — платіжні активи для оцінки кредитоспроможності; АБ — активи за балансом; АВ — активи, які забезпечують нормальний виробничий процес відповідно до стратегії бізнесу; АЦ — цільові активи для здійснення розрахунків за боргові зобов'язання; НА — надлишкові необоротні активи і виробничі запаси; ТЗ — товарні запаси; ДЗ — дебіторська заборгованість; ГК — грошові кошти.

Надлишкові активи — активи підприємства, що в даний час не використовуються ним для отримання фінансового результату та використання яких на даному підприємстві у зазначений спосіб та належним чином є фізично неможливим або економічно неефективним [8].

Розрахункова величина платіжних активів має бути представлена відповідним об'єктним асортиментом за аналітичним обліком.

Після визначення об'єктного складу платіжних активів важливо здійснити справедливе їх оцінювання для розрахунку вартості, яка буде забезпечувати зобов'язання перед кредиторами.

До активів підприємства, які мають подвійний характер щодо участі у виробничому процесі і формуванні коштів для розрахунків з кредиторами, можуть належати необоротні активи, виробничі запаси, поточні біологічні активи і окремі об'єкти незавершеного виробництва.

Рис. 1. Умови визнання необоротних активів платіжними об'єктами

Джерело: узагальнено авторами за [12; 13].

Визнання необоротних активів як платіжних об'єктів необхідно здійснювати відповідно до регламентованих норм бухгалтерського обліку [12; 13].

Необоротні активи визнаються утримуваними для продажу і платіжними об'єктами за відповідних умов (рис. 1).

З моменту визнання необоротних активів як таких, що утримуються для продажу, вони набувають властивостей платіжних об'єктів, тобто перетворюються у ліквідні оборотні активи з метою одержання грошових коштів для розрахунків з кредиторами.

За умови, що необоротні активи відповідають одночасно усім п'яти критеріям, їх переводять до складу товарів на аналітичні рахунки субрахунку з рекомендованою назвою 286 "Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу".

При цьому на такі необоротні активи припиняється нараховуватися амортизація.

Господарські операції з переведення необоротних активів в об'єкти утримувані для продажу відображаються на рахунках обліку наступним чином (на прикладі основних засобів):

1) списано балансову вартість об'єкта основних засобів, що переводиться до складу утримуваних для продажу: дебет рахунку 286 "Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу" кредит рахунку 10 "Основні засоби" відповідний субрахунок і аналітичний рахунок в сумі балансової (залишкової) вартості;

2) списано знос щодо об'єкта основних засобів, переведеного до складу утримуваних для продажу: дебет рахунку 131 "Знос (амортизація) необоротних активів" кредит рахунку 10 "Основні засоби" в сумі зносу.

В балансі необоротні активи, утримувані для продажу, відображаються в спеціально відведеному розділі III, який складається з одного рядка 1200 активу балансу.

Конкретизація інформації про стан необоротних активів, утримуваних для продажу, відповідно до вимог НП(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність" повинна здійснюватися

у Примітках до річної фінансової звітності в розрізі даних щодо їх характеристики, обставин продажу та сегменту діяльності. Така інформація дуже важлива для визначення їх ліквідності.

В аспекті достовірного формування платіжних активів важливо звернути увагу і на потребу упорядкування визнання ними виробничих та прирівняних до них запасів. Основне призначення виробничих та прирівняних до них запасів — забезпечувати безперервний, безперервний і ритмічний виробничий процес у відповідності до його бізнес-плану та стратегії самодостатнього розвитку підприємства. В процесі виробництва відбувається потік виробничих запасів з їх залишків на забезпечення створення об'єктів діяльності.

При відповідності складу, структури й наявності виробничих та прирівняних до них запасів технологічному процесу

та його обсягам бізнес отримує максимальну результативність.

Заниження розміру залишків виробничих запасів може створити перебої у виробничому процесі, призвести до зменшення обсягів створених об'єктів діяльності, невиконання зобов'язань і, відповідно, погіршення результативності і кредитоспроможності.

Надлишок виробничих запасів призводить до відволікання платіжних активів не за призначенням, додаткових витрат на зберігання їх залишків, природних втрат, псування, послаблення режиму економії і відповідно, погіршення результативності та кредитоспроможності бізнесу.

Для забезпечення високого рівня кредитоспроможності необхідний оптимальний розмір залишків виробничих та прирівняних до них запасів за окремими видами відповідно з потребами технологічного процесу, який визначається шляхом нормування (розрахунку нормативу).

Надлишок чи заниження фактичної наявності виробничих запасів на підприємстві визначається шляхом порівняння даних їх залишків за обліком (інвентаризацією) в балансі з розрахованою величиною нормативу. При цьому, заниження означає перевищення нормативу над фактичною наявністю, а надлишок — навпаки.

Надлишок виробничих запасів може бути представлений їх наднормативною і невикористовуваною величиною. Ці активи не використовуються у виробничому процесі, не інвестують бізнес та, відповідно, не приносять доходу.

Система управління з попередження формування невиправданих надлишків виробничих запасів, які мають безпосередній вплив на погіршення кредитоспроможності потребує інформаційно-облікового забезпечення. Для цього необхідно в обліку розмежовувати виробничі та прирівняні до них запаси на ті, залишки яких будуть задіяні у виробничому процесі, та ті, які знаходяться в надлишку і можуть бути продані без шкоди для бізнесу з метою поліпшення його кредитоспроможності.

При визнанні виробничих запасів, що знаходяться в надлишку їх необхідно перевести до складу товарів за окремим субрахунком, якому надати, як приклад, назву за кодом 287 "Виробничі та прирівняні до них запаси, утримувані для продажу".

Відображення цих господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку має здійснюватися за дебетом рахунку 287 Виробничі та прирівняні до них запаси утримувані для продажу" окремі аналітичні рахунки і кредитом рахунків 20 "Виробничі запаси", 22 "Малоцінні та швидкозношувані предмети" 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва".

При ліквідації надлишків виробничих запасів підприємство буде одержувати додаткові грошові кошти для потреб розрахунків з його кредиторами та поліпшення кредитоспроможності.

Таким чином, в забезпеченні кредитоспроможності як платіжні активи, можуть приймати участь грошові кошти, дебіторська заборгованість, товари (готова продукція), а також необоротні активи і виробничі та прирівняні до них запаси, утримувані для продажу.

Для оцінювання кредитоспроможності слід визнати не тільки перелік можливих платіжних активів, але і їх вартість, щоб розраховувати обсяги грошових потоків.

При цьому необхідно враховувати наступне:

1) залишки виробничих та прирівняних до них запасів, що забезпечують процес створення об'єктів бізнесу не можуть формувати платіжні активи;

2) вартість готової продукції як майбутній платіжний актив відображається в балансі за виробничою собівартістю, що не відповідає реальним грошовим потокам, які будуть одержані при її реалізації.

$ЧГП = ВСР + ПВП + ЧПП$; $ПВП + ЧПП = ВПП$; $ЧГП = ВСР + ВПП$, де ЧГП — чистий грошовий потік від реалізації залишку готової продукції за балансом як платіжний актив; ВСР — виробнича собівартість реалізованої готової продукції; ПВП — постійні витрати періоду на рівні адміністративних витрат та витрат на збут в частині реалізованої готової продукції; ЧПП — чистий прибуток, що надходить з доходом від реалізації; ВПП — валовий прибуток, одержаний від реалізації готової продукції як додатковий грошовий потік (платіжний актив).

З грошовим протоком, який одержує підприємство в результаті продажу готової продукції, надходять додаткові кошти як різниця між чистим доходом та її балансовою вартістю (виробничою собівартістю) на рівні валового прибутку.

Проведені авторами розрахунки за інформаційними ресурсами Держстату України свідчать, що у 2021 році валовий прибуток бізнесу по відношенню до виробничої собівартості реалізованої продукції становив 22,2 %, тобто кожна гривня, задіяна у формуванні виробничої собівартості створювала додатково 22,2 копійок платіжних активів;

3) балансова вартість залишку товарів відображає тільки покупну ціну і не враховує можливе одержання націнки, яка створює додаткові платіжні активи, що формуються через дохід в ціні товару.

Найбільш реальна величина стану кредитоспроможності буде розрахована за умови об'єктивної ідентифікації складу активів, які можуть приймати участь у забезпеченні боргових зобов'язань та врахування справедливої вірогідної майбутньої ринкової величини доходу, який можна одержати при реалізації товарних запасів і оплаті дебіторської заборгованості за певного рівня сумнівності боргу.

На кредитоспроможність підприємства безпосередній вплив має система управління дебіторською заборгованістю, що забезпечує відображення її в балансі за чистою реалізаційною вартістю з врахуванням резерву сумнівних боргів. Проте сумнівний борг — це ще не безнадійний борг, який з певною долею ймовірності може прийняти участь у формуванні платіжних активів.

Ключовим моментом для оцінювання кредитоспроможності бізнесу є можливість отримання стейкхолдерами необхідної інформації про платіжні активи у балансі підприємства.

Діюче законодавство надає право підприємствам подавати в балансі інформацію про платіжні активи в складі зведеного показника "Запаси", який об'єднує такі складові як виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію і товари. Оприлюднення інформації про залишки платіжних активів в розрізі товарів, готової продукції, товарних виробничих запасів, незавершеного виробництва може бути здійснено підприємством шляхом додавання визнаних за переліком в нормативних документах додаткових статей у баланс тільки на добровільній основі відповідно до його облікової політики.

Такий підхід до формування інформації про оборотні активи, за відсутності даних про товарні активи (реальні платіжні активи), не дозволяє достовірно здійснювати оцінювання кредитоспроможності підприємства на основі оприлюднених даних балансу зовнішніми стейкхолдерами, які здійснюють інвестиції в бізнес на умовах боргових зобов'язань.

Наразі вважаємо за доцільне в НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" зобов'язати підприємства в балансах за розділом II "Оборотні активи" відображати статтю "Запаси" окремо за показниками виробничі і товарні. Показник про товарні запаси повинен ідентифікувати сукупність наявних у підприємства платіжних активів у складі готової продукції, товарів і надлишків виробничих запасів.

Вимоги до підприємств відображати в балансі інформацію про товарні активи в складі запасів не суперечить положенням МСБО 1 "Подання фінансової звітності", за яким суб'єкт господарювання подає додаткові рядки статей, заголовки та проміжні підсумки у звіті про фінансовий стан, коли таке подання є доречним для розуміння фінансового стану суб'єкта господарювання.

Дотримання підходу щодо обов'язковості подання в балансі підприємства статті про наявність товарних активів дозволить, з великим рівнем ймовірності, розраховувати показник кредитоспроможності бізнесу за оприлюдненою фінансовою звітністю.

Достовірність цього показника значно поліпшить якість прийняття управлінських рішень зовнішніми інвес-

торами бізнесу та дасть змогу їм вчасно і справедливо оцінити минулі, теперішні та майбутні події, а підприємству налагодити дієву систему обліку і управління платіжними активами.

ВИСНОВКИ

Український бізнес в сучасних умовах потребує нових підходів до управління платіжними активами з метою оцінювання рівня кредитоспроможності підприємства. Значною мірою це стосується процесів визнання та оцінювання платіжних активів і відображення їх в балансі.

В забезпеченні кредитоспроможності як платіжні активи можуть приймати участь грошові кошти, дебіторська заборгованість, товари (готова продукція), а також необоротні активи і виробничі та прирівняні до них запаси утримувані для продажу.

Для визначення наявних платіжних активів у підприємства за його балансом необхідно здійснити розмежування статті "Запаси" за показниками виробничі і товарні запаси. Показник товарні запаси повинен ідентифікувати сукупність наявних у підприємства платіжних активів у складі готової продукції, товарів і надлишкових виробничих запасів.

Перспективи подальших розвідок в даному напрямі полягають у розробці методики розрахунку індикаторів для характеристики стану кредитоспроможності підприємства.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970—1980.
2. Багацька, К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: АртЕк, 2014. 320 с.
3. Гербич Л., Нетребчук Л. Кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств. Вісник КНТЕУ. 2020. Вип. № 5. С. 88—101.
4. Кубецька О. М., Остапенко Т. М. Ліквідність і платоспроможність підприємства. Модернізація вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23—24 черв. 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. С. 360—362.
5. Кужелєв М. О., Ковальова К. В. Теоретичні аспекти управління кредитоспроможністю підприємства. Економіка та держава. 2019. № 12. С. 55—60.
6. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 302 с.
7. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23 лют. 1998 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98#Text> (дата звернення: 24.02.2023).
8. Методика оцінки вартості майна під час приватизації: Постанова КМУ від 12 жовт. 2000 р. № 1554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1554-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2023).
9. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств: рекомендації від 28 лип. 2006 р. / Центральна спілка споживчих товариств Ук-

раїни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

10. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ М-ва економіки України від 19 січ. 2006 р. № 14. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 27.02.2023).

11. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ М-ва економіки України 19 січ. 2006 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

12. Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 "Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність". Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 27.02.2023).

13. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність": наказ М-ва фінансів України від 07 листоп. 2003 р. № 617. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

14. Новіченко Л. Платоспроможність суб'єкта господарювання: сутність, економічний аналіз та напрями підвищення. Наукові перспективи. 2022. № 3. С. 83—94.

15. Погрішук Г. Б., Волощук Р. Є. Кредитоспроможність позичальника: зміст і критерії оцінки. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2021. Вип. 17, т. 1. С. 190—204.

16. Положення НБУ "Про кредитування": Постанова НБУ від 18 лют. 2004 р. № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

17. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова НБУ від 30 черв. 2016 р. № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

18. Положення про обов'язкові фінансові нормативи та вимоги, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами фінансових установ, що отримали ліцензію на здійснення господарської діяльності з надання гарантій та поручительств: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 30 трав. 2019 р. № 980. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1113-19#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

19. Правдюк М. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління ліквідністю аграрних підприємств. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 2 (42). С. 124—139.

20. Прянишникова М. В. Узагальнення підходів до трактування сутності поняття "кредитоспроможність". Наукові праці НДФІ. 2019. № 2 (87). С. 67—75.

21. Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника: лист НБУ від 02 черв. 1994 р. № 23011/79. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_79500-94#Text (дата звернення: 28.02.2023).

22. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. *Фінансовий аналіз: навч. посібник*. Полтава: Астрія, 2020. 434 с.

23. *Фінансовий аналіз промислових підприємств: навч. посібник / за заг. ред. В. Я. Нусінова*. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2016. 511 с.

24. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

References:

1. Bilodid I.K. (Ed), (1970—1980), *Akademichnyj tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language (in 11 volumes)]*, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

2. Bahats'ka, K.V., Hovorushko, T.A. and Shermemet O.O. (2014), *Finansovyj analiz [Financial analysis]*, ArtEk, Kyiv, Ukraine.

3. Herbych, L. and Netrebchuk L. (2020). "Creditworthiness of agricultural enterprises", *Visnyk KNTEU*, vol. 5, pp. 88—101.

4. Kubets'ka, O.M. and Ostapenko, T.M. (2022), "Liquidity and solvency of the enterprise", *Modernizatsiia vitchyznanoi pravovoi systemy v umovakh svitovoi intehratsii [Modernization of the domestic legal system in the conditions of global integration]*, *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia [International scientific and practical conference]*, Kropyvnyts'kyj, Ukraine, pp. 360—362.

5. Kuzheliev, M.O. and Koval'ova, K.V. (2019), "Theoretical aspects of credit management of the enterprise", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 55—60.

6. Luchko, M.R., Zhukevych S.M., Farion A.I. (2016), *Finansovyj analiz [Financial analysis]*, TNEU, Ternopil', Ukraine.

7. Agency for Prevention of Bankruptcy of Enterprises and Organizations (1998), Decree "The method of integral assessment of the investment attractiveness of enterprises and organizations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98#Text> (Accessed 24 Feb 2023).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2000), Resolution "Methodology for assessing property value during privatization", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1554-2000-%D0%BF#Text> (Accessed 24 Feb 2023).

9. Central Union of Consumer Societies of Ukraine (2006), "Methodological recommendations for the analysis and assessment of the financial condition of enterprises", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (Accessed 27 Feb 2023).

10. Ministry of Finance of Ukraine (2006), Decree "Methodological recommendations for identifying signs of enterprise insolvency and signs of actions to conceal bankruptcy, fictitious bankruptcy or bringing it to bankruptcy", available at: <https://me.gov.ua/> (Accessed 27 Feb 2023).

11. Ministry of Economy of Ukraine (2006), Decree "Methodological recommendations for identifying signs of enterprise insolvency and signs of actions to conceal bankruptcy, fictitious bankruptcy or bringing it to bankruptcy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/>

[rada/show/v0014665-06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text) (Accessed 27 Feb 2023).

12. Ministry of Finance of Ukraine (2022), "International Financial Reporting Standard 5 "Non-current assets held for sale and discontinued operations", available at: <https://mof.gov.ua> (Accessed 27 Feb 2023).

13. Ministry of Finance of Ukraine (2003), Decree "National accounting regulation (standard) 27 "Non-current assets held for sale and discontinued operations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03#Text> (Accessed 27 Feb 2023).

14. Novichenko, L. (2020), "Solvency of the business entity: essence, economic analysis and directions for improvement", *Naukovi perspektyvy*, vol. 3, pp. 83—94.

15. Pohrishchuk, H.B. and Voloschuk R.Ye. (2021), "Creditworthiness of the borrower: content and evaluation criteria", *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, vol. 17 (1), pp. 190—204.

16. National Bank of Ukraine (2004), Resolution "Regulations of the NBU "On Lending"", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#Text> (Accessed 27 Feb 2023).

17. National Bank of Ukraine (2016), Resolution "Provisions on the determination by banks of Ukraine of the amount of credit risk for active banking operations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (Accessed 27 Feb 2023).

18. The National Commission, which carries out state regulation in the field of financial services markets (2019), Decree "Provisions on mandatory financial regulations and requirements limiting risks in transactions with financial assets of financial institutions that have received a license to carry out economic activities for the provision of guarantees and sureties", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1113-19#Text> (Accessed 28 Feb 2023).

19. Pravdiuk, M.V. (2019), "Accounting and analytical support of liquidity management of agricultural enterprises", *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 2 (42), pp. 124—139.

20. Prianyshnykova, M.V. (2019), "Generalization of approaches to the interpretation of the essence of the concept of "creditworthiness", *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 2 (87), pp. 67—75.

21. National Bank of Ukraine (1994), Letter "Recommendations regarding assessment by commercial banks of the borrower's creditworthiness and financial stability", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Accessed 28 Feb 2023).

22. Tiutiunyk, Yu.M., Dorohan'-Pysarenko, L.O. and Tiutiunyk, S.V. (2020), *Finansovyj analiz [Financial analysis]*, Astraia, Poltava, Ukraine.

23. Nusinova V.Ya. (Ed), (2016), *Finansovyj analiz promyslovykh pidpriemstv [Financial analysis of industrial enterprises]*, Vyd. R. A. Kozlov, Kryvyi Rih, Ukraine.

24. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "The Civil Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Accessed 28 Feb 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.03.2023 р.